

Giday András

Melyik adónk legyen egykulcsú?

Adószerkezeti diagnózis: az áfa és az szja

ÖSSZEFOGLALÓ: A cikk arra keresi a választ, hogy mennyire volt éles az ellentét az adózási elvek és a gyakorlat között az áfa és az szja esetében az elmúlt 18 évben Magyarországon. A történeti és a közeli országokkal való összehasonlítás után arra a következtetésre jut, hogy egyfajta szerepcserre következett be nálunk. Ott került sor egy (közel) egykulcsú rendszer alkalmazására, ahol hatékonyabb a többkulcsú rendszer (áfa) és ott erőltették 2009-ig a többkulcsú adóztatásnak egy elbonyolított változatát, ahol egy áttekinthető egykulcsú rendszer is el tudja látni az adott feladatot (szja). Az egyik adónemnél 2012-ben váltásra került sor (szja). Vannak jelek arra, hogy a másik adónemnél is remélhető jelentősebb korrekció.

KULCSSZAVAK: adózás, általános forgalmi adó (áfa), személyi jövedelemadó (szja)

JEL-KÓDOK: H20, H24, H26

A cikk azt elemzi, hogy az adózási elvek és a gyakorlat között mennyire volt éles az ellentét az elmúlt 18 évben Magyarországon és ez később milyen adórendszerbeli változásokat okozott. Az adók kérdése azért aktuális, mert a beindult növekedés, a kamatkidadások csökkenése és a gazdaság fehéredése olyan többlet-bevételeket hoz,¹ amelyek révén a túl magas adószint mérsékelhető. Ennek során ismerni kell, hol szorít legjobban a cipő – azaz mely adók mérséklése a legsürgetőbb. Cikkemben a térségbeli országok adóztatásával is egybevetem a magyar adókat. Végül pedig röviden kitérek arra, hogy a versenyképességre miként hat a magyar áfa, illetve szja.

MÓDSZER

Az elemzésemet arra a logikára alapoztam, hogy az Európában bevett főbb adók esetében a kimondott vagy kimondatlan elvek számon kérhetőek az egyes országok adópolitikáján. Bár a politika is egyes esetekben markáns elvárásokat alakít ki,² az adók fő kontúrjait nagymértékben az éves költségvetések során alakítják. Ezek sokszor kényszerhelyzetben születnek és az ésszerű vagy a publikusan megjelenő elvektől akár lényegesen eltérhetnek.

Az egyes adónembeli változások megértését segíti, ha van olyan etalon, amelyhez lehet hasonlítani a magyar elvonást. Mércének tekintetem az áfa tekintetében a nyugat-európai országokat. Az szja tekintetében pedig a nyugat-európai progresszív adóztatás mellett lehetséges alternatívaként értékeltem az egykulcsos szja-t bevezető kelet-eu-

Levelezési e-cím: andras.giday@gmail.com

rópai országokat is. Végigkövetem a két adónem 29 éves hazai történetének főbb csomópontjait – amelynek során a konkrét adókulcsokat vizsgálom mindkét adónemben. A régiós összehasonlítás során az adószervezetről angol nyelven írt tanulmányokra támaszkodtam. Az adatok forrása az Eurostat, a KSH, az adóék esetében pedig az OECD honlapjának adatbázisa volt.

A területi korlátok miatt nem foglalkoztam részletesen más adónemekkel, noha tanulságos lenne az egy kulcs–több kulcs kielemezése a tb-elvonások és a nyereségadó is – a tb-elvonásoknál például ezt mutatja be *Giday* (2012).

AZ ADÓZTATÁS SZERKEZETÉRE, AZ ADÓTERHEK MÉRTÉKÉRE HATÓ TÉNYEZŐK A KÖRNYEZŐ ORSZÁGOKBAN

A szürkegazdaság súlya

Ha a szürkegazdaság súlya magas, akkor mérsekeltebb terhelés célszerű a fehéredés érdekében a munka utáni elvonásoknál. A fogyasztás adóztatásával azonban a szürkegazdaságbeli jövedelmeket is részben be lehet vonni az állami finanszírozásba. Jó példa erre Horvátország, de részben Románia is.

Bérszínvonal

Ebben a tekintetben Szlovénia tér el markánsan a többi országtól. A magasabb bérszint miatt a szlovének a progresszív adókulcsokat jobban elviselik. Ez részben igaz Horvátországban a másfél évtizede stabil 1000–1100 eurónyi átlagbér miatt – azokra, akiknek munkája van.

Gazdasági szerkezet

A turizmus jelentős szerepe esetén az élelmiszerek akár normál adókulcsokkal való terhelése is sokat hozhat a konyhára (Horvátország, Bulgária). Amennyiben magas a nehezebben adóztatható egyes ágazatok súlya, akkor a fogyasztás adóztatására helyeznek nagyobb hangsúlyt.³ Ha magas a feldolgozóipar aránya,

kisebb a szürkegazdaság, így nincs szükség magas fogyasztási adókra (Csehország).

Nyugaton dolgozók aránya

Ha sokan dolgoznak külföldön, akkor gyakori a küldő országokban a magasabb fogyasztási adószint, mert ezzel a hazahozott pénz is adóztatni kívánják.⁴

Eladósodás

Amelyik állam jelentősen eladósodott, ott a reálkamatteher magasabb adóbevételt indokol. Magyarországon a kádári örökség miatt, Horvátországban a háború és az autópálya-építés miatt az állami kamatteher GDP-arányos értéke a régió többi országáét mintegy 1,5 százalékkal haladja meg. Ha valaki ezt az eltérést lefordítja az áfakulcsok nyelvére, akkor körülbelül 5 százalékponttal magasabb áfakulcsokra van emiatt szükség.

Az ország reklámeszköze

Egyes, új életre kelő kisebb országok az adózást is felhasználták, hogy felhívják a létezésükre a figyelmet. Ebben a tekintetben a „hírérték” számít igazán, nem pedig a gazdasági tartalom.

Persze mindehhez egy célközönség is szükséges. A balti országok esetében ez Oroszország volt. Szlovákia sajátossága volt, hogy kitalálták a háromszorosan egykulcsú adót.⁵ A „projekt” sikeres volt, hatott az EU-ra (5 év után bevették őket az eurózónába), megugrott a működőtőke-állomány.

SZJA

Adózási elvek

Méltányos közteherviselés

Ennek az elvnek nincs ugyan egzakt meghatározása, de általánosan elfogadott az, hogy tekintettel kell lenni az adózó helyzetére, teherviselő képességére. Ennek azonban nem mond ellent az, hogy minden dolgozó fizessen valamekkora

adót (azaz már az első forintjai is adózzanak) – mert így láthatja, hogy „ő tartja el az államot” (és nem fordítva).

Gyerek, család

Fontos szempont, hogy a gyereket nevelők számára enyhébbek legyenek a terhek. Sok ország alkalmazza, hogy a házastárs (élettárs) alacsonyabb jövedelme esetén könnyítést ad a terhekből.

Egységesség

Egységes (értsd: mindenkire egyformán vonatkozik) az adó, és éves elszámolású adó nem az szja (azaz nem havi adó).

Bérversen

A visegrádi térségben 2011-től egy új szempont-ra is tekintettel kell lenni. Ez pedig a nyugattal folytatott bérversen. Kívánatos, hogy a bérek terhei minél kevésbé sarkalljanak a nyugati munka keresésre. Ez különösen azoknál fontos, akik ebből a szempontból mobilabbak – a szakmájukban tehetségesebbek, illetve a idegen nyelvet is beszélnek. Jelentős hányadban épp ez az a kör, amelyeket egy progresszív szja az átlagnál jobban terhelne. Emiatt felléphet a bumeránghatás is.

A dolgozó magyarok tizede ma adójával az öt fogadó másik országot gazdagítja, és így itthon (a távozásuk miatt) kevesebb forrás van az elesettebbek felkarolására.

A munkát terhelő adók csökkentésének célja jól összekapcsolható lenne a tb fiskalizációjával,⁶ amelyre először az egészségügyben lehetne sort keríteni.

A mérvadónak tekintett szja-adókulcs szerkezete

Két minta adódott az elmúlt 3 évtizedben.

① A '80-as évek második felében mintának alapvetően a kontinentális Európa számított. Itt

az egymást váltogató szociáldemokrata, illetve jobboldali kormányok szabályozásainak a végeredménye egy erőteljesen progresszív adó volt. Ez azonban mégsem hozott túl magas elvonást. Azért nem, mert adókedvezményekkel az általuk helyesnek vélt fogyasztási szerkezetre ösztönöztek. Kiemelt cél volt például a lakhatás, az oktatás stb. A nyugat-európai progresszív adóról alkotott kép azonban csak akkor teljes, ha megemlítjük, hogy:

- ahol vagy 3 évtizedig alkalmazták, ott jellemzően stabil volt a pénz, és legfeljebb csak 2–3 évre voltak inflációs periódusok,⁷
- volt 1–2 évtized a háború után (még a magas progresszió előtt), amikor aki akart és ügyes volt, az kellő vagyona úgy tudott még szert tenni, hogy betartotta az adózási szabályokat. Azaz egy tőkeakkumulációs időszakot követően vezették be az erősebb progresszivitást. (Amellett, hogy náluk nem vették el a vagyont, mint nálunk 1948-ban).

Azóta ez a modell szelídült, a korábbi bántóan magas, 60–80 százalékos legfelső kulcsokkal szemben már az 50–55 százalék is ritka, vagy csak igen magas jövedelem felett lép be. Ugyanakkor a másik oldalon szűkült az adó-kedvezmények köre.

② A '90-es évek közepére a nyugat-európai hagyományhoz képest egy új szja-modell is kialakult a volt keleti blokk egyes országaiban. A Baltikumban vezették be (1994) és igazából csak akkor figyeltek fel jobban rá, amikor Oroszország is erre tért át (2001). Ez az adó egykulcsos, szakít a progresszív jelleggel. Fontosnak tartják, hogy általánosan elfogadottá váljon az adózás (az előző rendszerben ugyanis ilyenről nem is hallottak) és az új adóapparátus kezelni tudja a sokmillió új adózó miatt előálló helyzetet.

Az olvasóban felmerülhet a kérdés, hogy miért nem csak nyugati országokat tekintem mintának. Erre egyszerű a válasz: minden adó annyit ér, amennyit beszednek belőle.

A korábbi szocialista országok esetében az adózás elfogadtatása fontosabb szempont, mint az, hogy valamely (sokszor külső szereplők által tanácsolt) elvontabb elvnek megfeleljenek. Ebből a szempontból persze egy mérsékelt kétkulcsos adó is számításba jöhetne. A baj ezzel csak az, hogy ilyen mintát a környékünkön nemigen találni. A térségünkben most alkalmazott kétkulcsos adók zöme ugyanis egy egyszerű jelzővel „mutatóba kétkulcsos” rendszernek tekinthetők.⁸ A legfelső kulcs csak az átlagjövedelem 2–3-szorosánál lép be, így az adózóknak csak a 2–7 százalékát érinti. Ezzel szemben egy kulturálatlan kétkulcsos rendszernek én azt tekinteném, amelyik mondjuk az adózók 15–20 százaléka számára hoz magasabb terhet, de csak mérsékelt módon (például a felső adósávba eső jövedelem adója legfeljebb 7–9 százalékkal magasabb az alsó adókulcsnál).

Magyarország

A bevezetés után eltérés az elvektől

Magyarországon 1988-tól vezették be az szja-t (jóval térségünk más országai előtt). Sajátossága volt, hogy a béreket előtte kötelezően felbruttósították. Így nem hozott az első évben komoly többletterhet az adózók számára. Akkor átlagosan a jövedelmek 13 százalékát vonták el, a GDP-hez viszonyítva a bevétel 3,5 százalékot tett ki. A bevezetési korszakhoz tartozik, hogy 1988–1992-ben:

- eleve magas, 50 százalék feletti volt bérarányosan a tb- és egyéb elvonás, az emiatt már eleve 40 százalékos adóékre rakódott még rá az szja terhe,
- még érzékelhető befolyása volt a bérek emelkedését mindig is egyik fő veszélyként kezelő apparátusnak (például a korábbi bérszabályozás felelősei).

1989–1990-ban az adótáblát nem tolták érdemben feljebb az infláció miatt, csak itt-ott

enyhítettek rajta. Emiatt 3–4 év alatt az adóterhelés a duplájára nőtt. Hamarosan még az átlagjövedelem szintjén keresők is belesúsztak a 40 százalék körüli felső adósávba, azaz a marginális adóék széles kör számára 70 százalék feletti lett (a bérek utáni 40–50 százalékos tb-elvonások miatt).

Ebben az inflációs időszakban a keresetek csak akkor tartották a reálértéküket, ha évente az áremelkedést jelentősen meghaladó mértékben emelték a béreket, mert egyre nagyobb összeget vett el az adó progresszivitása. Így az szja olyan mértékben emelte a bérköltségeket, hogy önmaga az infláció az egyik legfontosabb továbbpörgető elemévé vált nálunk a '90-es években.

Összesen 20 évből csupán 2 volt olyan, amikor enyhébb volt az inflatorikus jelleg – mert az átlagjövedelem még nem csúszott bele egy 40 százalék körüli adósávba. Ilyen volt 1993 (30 százalékos volt a kulcs), ennek azonban az áfarendszer látta a kárát. (Az élelmiszerek addig 0 százalékos áfája 9 százalékra emelkedett). A másik ilyen év 1999 volt (32 százalékos kulcs), de ekkor növelték a foglalkoztatást fejadóként terhelő eho értékét.

1995-ben megszüntették a gyerekkedvezményt, majd 1996-tól az egységesség is csorbult. Kettős adótáblát vezettek ugyanis be: más volt az adó az alkalmazottak és más a vállalkozók esetében.

Az szja működését csak akkor lehet megfelelően értékelni, ha ismerjük, ugyanabban az időszakban mekkorák a tb-elvonások. A magyar jövedelemadó hatása azért (is) vezetett torzulásokhoz, mert közben a járulékoknak és egyéb adón kívüli elvonásoknak a bérekhez viszonyított értéke 1998-ig 55–60 százalékos, de az azt követő évtizedben sem csökkent 45 százalék alá.

Az szja két ok miatt volt a szükségesnél bonyolultabb:

- az alkalmazotti kedvezmény „visszavétele” miatt,⁹

- jóval az átlagos jövedelem alatt már belépett a legfelső adósáv.

E két tényező mögötti okok matematikai összefüggésekkel jól érzékeltethetők. Ha valaki a kereseteknek a 15–20 százalékát (azaz a GDP 7,5 százalékát) el akarja vonni úgy, hogy közben a keresettömeg közel felé adómentes maradjon, akkor az átlagos adónak 35–40 százalékosnak kell lennie. Ez utóbbit pedig akkor lehet még szalonképes (mondjuk az 50 százalékot el nem érő) felső kulcs mellett elérni, ha az alsó adókulcs csak egy szűk sávban érvényesül és gyorsan átadja a helyét a legfelső kulcsnak. De még ekkor is rá van utalva az adóhatóság arra a jelentős bevételre, amit azzal tud elérni, hogy visszaveszi az alkalmazotti kedvezményt.¹⁰ Így persze bonyolult lett a rendszer. Az alkalmazotti kedvezmény érvényesítése miatt munkahelyváltás esetén vinni kellett az előző munkahely igazolását arról, hogy mekkora volt a kereset, abból mit vontak le és mit nem.¹¹ A formailag kettő adókulcs ellenére például 2008-ban valójában 7 jövedelmi tartományban egymástól eltérő volt az elvonás mértéke.

Érvényesült emellett a fiskus bevételi éhsége is. A „bizonyítsd be jövőre, hogy jogosult voltál az alacsonyabb elvonásra” elvet követve az egyéb forrásból származó jövedelemre például a legmagasabb adókulcsot vetették ki.

Ha azt vizsgáljuk, kinek az érdeke volt az inflatorikus és a szürkegazdaságra ösztönző magas elvonás például 2002 után, akkor a következők mondhatók. A magas adómentes sáv (2003-tól) előnyös volt az alacsony keresetűek számára.¹² A felső adókulcs alacsony jövedelemszinten való beléptetése és az alkalmazotti kedvezményt visszavevő elvonás a bevételek miatt volt fontos. Így elkerülhetőnek vélték azt, hogy a nyugdíjjarulékot meg kelljen emelni (a 13-dik havi nyugdíj, a magasabb özvegyi nyugdíjak stb. miatt). Érdeemes szót ejteni arról, hogy a progresszió előnyös volt a beáramló külföldi tőke számára: így ugyanis kevésbé kellett tartani a megerősödő középrétegek versenyétől. Szempont volt ezen

túl a külföldi hitelezők felé esedékes kamatok stb. fedezetének az előteremtése is.

Ezt jó példázta az IMF. Az elmúlt 8–9 év válságkezelése során a bajba jutott országok közül soknak IMF-forrást csak akkor kívánt adni, ha az adott ország letér az egykulcsos szja-ról (Ukrajna, Románia, Lettország, Szerbia). Ezt sokszor nem tudta elérni.

Az egykulcsos szja Magyarországon

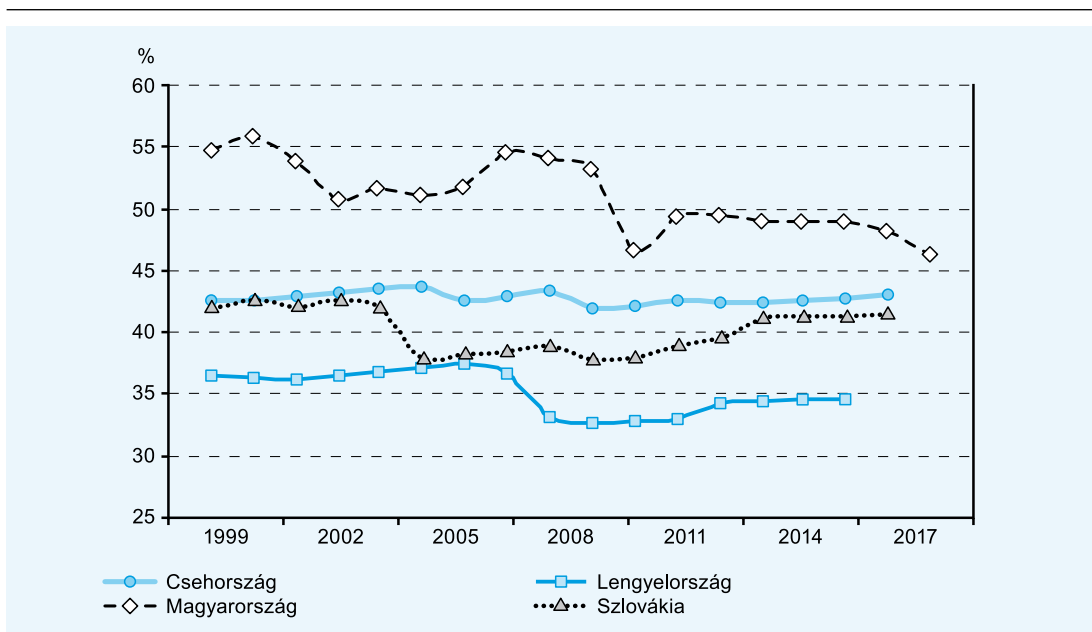
A magyar lépés (2012-ben) egyedüli volt abban a tekintetben, hogy a bevételek jelentős csökkentése is a célja volt.¹³ A többi országban a felső kulcsok hatókörének a csökkentésére úgy kerítették sort, hogy a bevételek tömege nagyjából változatlan maradjon. A magyar rendszer másik egyedisége az, hogy minden jövedelmet adóztat az adómentesnek csak a gyerekek nevelésére szánt összeg visszahagyása számít.

Az egykulcsos szja az előtte 7–8 évig érvényesülő bonyolult rendszerre való válasz volt. Az egykulcsos adót kritizálók két dolgot hangsúlyoznak. Az egyik az, hogy a tehetősebbeknél jelentős összeg maradt kinn az áttéréskor. A másik pusztán elvi kritika (aki tehetősebb, fizessen többet). Az előbbi tény.¹⁴ Az utóbbival az a gond, hogy adózni nem elviekben szoktak, hanem konkrét adótablák alapján. Azaz a kritikán akkor érdemes csak elgondolkodni, ha azt meg is tudják fogalmazni olyan adótablában, amelyiknek nincsenek kirívó negatívumai.¹⁵ Persze az is igaz, hogy ez csak akkor lehetséges, ha az alsó adómentes sáv nem széles és/vagy a GDP-nek legfeljebb a 3,5–4 százalékát kívánják elvonni ezzel az adómentessel (azaz helyette például emelik az áfát).

Adóék

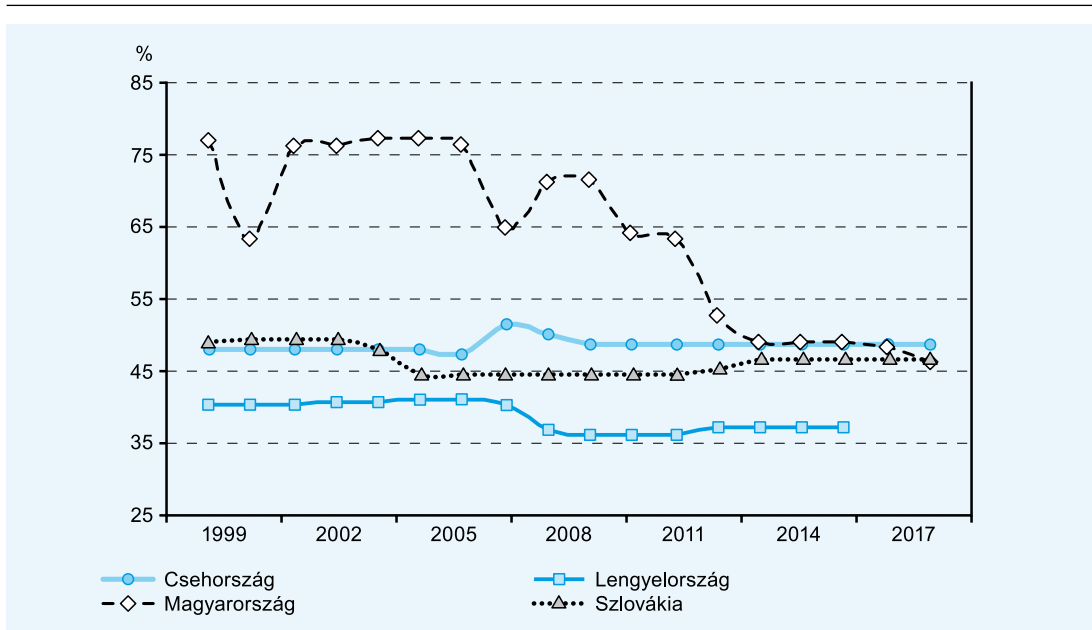
A mellékelt 1. és 2. ábra mutatja 4 országban 2000-től az átlagos és a marginális adóék ala-

AZ ÁTLAGOS ADÓÉK ÖSSZEVETÉSE 4 ORSZÁGBAN, ÁTLAGKERESETŰ, GYERMEKTELEN SZEMÉLYEL SZÁMOLVA

Forrás: OECD, saját számítás

A MARGINÁLIS ADÓÉK ÖSSZEVETÉSE 4 ORSZÁGBAN, ÁTLAGKERESETŰ, GYERMEKTELEN SZEMÉLYEL SZÁMOLVA

Forrás: OECD, saját számítás

kulását az átlagbér 100 százalékát kereső személy esetében.

Magyarországon a 2000-es évtized közepén az átlagos adóék is jóval a többiek felett volt, a marginális elvonás mértékének a 70 százalék körüli értéke pedig kirívóan, 15–25 százalékponttal haladta meg a többi országot.

A többi visegrádi országban az átlagos és a marginális kulcsok közötti különbség csak 4–7 százalékpont volt már a 2000 utáni években is. Ez kevésbé volt inflatorikus. Így az infláció gyorsabban megszelídült náluk, mint Magyarországon. Ráadásul a 2004 utáni pár évben átalakították az szja-rendszerüket:

- vagy olyan rendszert alkalmaztak, ahol csak jóval az átlagjövedelem szintje felett lépnek be a magas adóéket eredményező adókulcsok (Lengyelország)

- vagy egykulcsú adóra tértek át (Csehország, Szlovákia).¹⁶

Nálunk nagyobb váltásra csak évekkel a többiek után, az egykulcsos rendszerre való 2012. évi áttéréssel került sor.

A többi visegrádi ország szja-rendszerét jól jellemzi az, ha megnézzük, hogy azok magyarországi alkalmazása ma mit eredményezne. Az eligazodást segíti a 1–2. táblázat.¹⁷

▶ Ha átvinnénk a szlovák adótáblát, akkor a bevétel a mainak a felére esne. Az alsó adómentes jövedelem miatt kiesne ugyanis az adóalapnak csaknem a fele. A valamelyest magasabb alsó adókulcs¹⁸ ennek csak csekély részét hozná vissza, a felső adókulcs révén adódó többletadó összege pedig csak mérsékelt bevételt jelentene (80 milliárd forint/év).

- ▶ A csehországi szja-tábla esetén úgyszintén

1. táblázat

ELTÉRÉSEK AZ SZJA-RENDSZEREKBE

	Magyar, többkulcsos szja	Magyar, több egykulcsos szja	Többi egykulcsos
Adómentes sáv	Magas	Nincs	Van
Áttérés kori adócsökkentési szándék		Igen (GDP 2–2,5%-a)	Legfeljebb csak kis mértékben
Marginális adóék az átlagjövedelemnél	63–77% közötti	46%*	50%-t nem haladja meg
Marginális adóék az átlagjövedelem 167 %-ánál	60% feletti	46%*	50%-ot nem haladja meg
Az adókulcson túl kell-e az szja-ban más terhet fizetni	Nem	Nem (hasonló: CZ, SK)	A nem visegrádi országok közül sok fokozatosan „visszaveszi” az alsó adókedvezményt
A nyugdíjcélú járulék levonható-e az adóalapból	Nem	Nem (hasonló: CZ)	Általában igen
Nyugdíjat terheli –e	Nem	Nem	Lengyelországban igen, illetve a nem visegrádiak közül RO, SL, CR
Mennyi bevételt hoz az adó?	GDP 7%-a	GDP 5%-a	GDP 2,5–3,5%-a
Gyerek utáni kedvezmény	Csak a 3-dik gyerektől**	Igen	Igen

Megjegyzés: *2017-es érték, ** egy, illetve két gyermek esetében nem

Forrás: saját szerkesztés, OECD, adótájékoztatók alapján

AZ ADÓTÁBLÁK FONTOSABB ÉRTÉKEI (V4)

Ország	Alsó adókulcs	Felső adókulcs	Alsó adókulcs sávja	Felső adókulcs sávja	Gyerek-kezdvevény
	%	%	ezer Ft/hó	ezer Ft/hó	eFt/gyerek/hó
Csehország	15–(20)	22 (28)	115–900	900–	11–15 (19)
Magyarország	15	15	mindenhol		10–15 (33)
Lengyelország	18***	32****	20–510	510–	7
Szlovákia	19*	25**	105–900	900–	7

Megjegyzések:

- Csehország zárójelben a bruttó bére vetített érték
- Gyakorlatilag *16,5%, illetve **22 %
- A magyar rendszerrel összehasonlítható módon körülbelül csak *** 8 százalékos, illetve körülbelül csak ****20 százalékos elvonás

Forrás: saját szerkesztés, OECD, adótájékoztatók alapján

a felére esne a bevétel. Itt is nagy tétel kiesne az adóalapból a 100 ezer forintnyi havi adómentes jövedelem miatt, és ezt itt is csak kisebb hányadban pótolná a magasabb adókulcs miatti többlet.¹⁹

A két csehszlovák utódállambeli szja-ra való áttérés esetén a gyereket nem nevelőknél havi 15 ezerrel emelkedne a kézhez kapott pénz (a magas adómentes sáv miatt). Mivel ezt mindenki megkapná, ezért a némileg magasabb adókulcs ellenére csak a havi 500 ezer forintos (Csehország), illetve 950 ezer forintos (Szlovákia) kereseti szint felett lenne nagyobb az elvonás a jelenleginél.²⁰ Az utóbbi érték a lengyel adóra való áttérés esetén 1200 ezer forint/hó lenne. Azaz az egyenlősdi szemlélettel rokonszenvezők nem tudnák ekkor igazán „megsarcolni” a tehetősebbeket. Az említett két országbeli szja-rendszer esetleges átvételének a másik szépséghibája lenne, hogy a kieső bevétel pótlására körülbelül 3–4 százalékponttal meg kellene emelni az amúgy is magas magyar áfát.

A lengyel szja alkalmazása esetén a havi 510 ezer forint alatti keresetűeknél az adóteher a felére csökkenne (elsősorban a tb-járulékok után levonható tételek miatt, a személyenkénti kisebb levonható tételek ezt erősítenék). A havi 510 ezer forint feletti jövedelemrész után lenne

mintegy 5 százalékponttal magasabb a mai magyar 15 százalékos adónál a befizetés, de csak a havi 1200 ezer forintos szinten érné el a befizetésük a mai magyar adóteher értékét. A családi adókedvezmény a felére esne átlagosan. Ugyanakkor a lengyel rendszerrel együtt járna, hogy a nyugdíjak után is kellene szja-t fizetni.

A jövőbeli közfinanszírozás érdekében a heves szja-viták helyett szerintem most pár évig célszerű lenne a szja drasztikus változtatásoktól mentes működtetése, egyfajta „pihentetése”. Mert más lehet az adóztatás lehetősége akkor, ha a (bevallott) nettó átlagjövedelem már 900 euró körüli lesz²¹ és visszaszorul a zsebbe adott jövedelem rendszere. Ha ehhez már hozzászoktunk, akkor lesz érdemes elgondolkodni a változtatáson. Addig az adórendszer az alacsony országos bérszint által – mint számításaink ezt bemutatták – jelentős mértékben determinált.

ÁFA

A minta

Az áfa egy szellemes adózási megoldás, egy francia szakértő találta fel, 1954-ben vezették be a hazájában. Ugyanúgy korszakhatárt jelent

az adózásban, mint ahogy a kettős könyvelés a vállalati elszámolások nyilvántartásában. Eleganciáját három tulajdonsága is érzékelteti. Az egyik az, hogy adóbehajtók helyett az adózók egymást ellenőrzik (mert számlát kérnek a szállítóiktól). A másik az, hogy az is megfizeti az inputok adóját, aki nem fizet be áfát. A harmadik, hogy az adó halmozódása kizárt a rendszerben. A közös piaci alkalmazását követően az egész világon a forgalmi adózás alappilléréként vezették be. Közgazdasági Nobel-díjat is megérdemelne az áfa. Annak, hogy ez eddig elmaradt, két oka lehet. Egyrészt a gazdasági életben domináns USA-ban nem tértek át erre.²² Másrészt a globalizmus és a pénzügyi maffia célba vette az áfa achilles-sarkát – az export utáni adó-visszafizetést.

Egy, a szocializmusból kifelé evickélő országnak a forgalmi adózásban a kontinentális európai országok áfáját volt célszerű követnie. Ezekben a normál árukra kivetett viszonylag magasabb kulccsal szemben az élelmiszereket fele-harmad akkora kulcsokkal terhelték csak és szintúgy alacsony volt a gyógyszerek, a szálláshelyszolgáltatás és a sajtótermékek adókulcsa. A szolgáltatások jelentős része is idesorolódott.²³

Magyarországi áfa

Hazánk messze a többi térségbeli ország előtt vezette be az áfát, 1988 januárjában. Mintának a kontinensen alkalmazott rendszert tekintették.

Az adónem bevezetése is hatással volt az addigi fogyasztóiár-kiegészítések csökkentésére, megszűnt a hús és a tej (illetve a belőlük készített termékek) nagyarányú támogatása. Mivel a nyereség nagyarányú adóztatásának csökkenésével számoltak, ezért magas volt a normál adókulcs (25 százalék). Az alapvető élelmiszereket vagy nem terhelte áfa, vagy 0 százalék volt az adókulcs.

Magyarországon az élelmiszerek áfája újból és újból megemelésre került az elmúlt 2 és fél

évtizedben. A harakiris jelzővel illelhető csőd-törvény (1992. január 1.) hatására a gazdaság negyede csőd vagy felszámolási eljárás alá került, az állami bevételek így nagymértékben estek. Emiatt kivetették 1993-ban az élelmiszerekre is az áfát, előbb 6 százalékos (január), majd 10 százalékos (augusztus) kulccsal. Ezt követően a Bokros-program előhírnökeként 1995 januárjától tovább emelték ezt az elvonást, immár 12 százalékra.

A 2000-es évek elején-közepén következett be a másik nagy félrecsúszás. A 13-dik havi juttatások fedezete érdekében 2004-ben az élelmiszer-áfa megemeléséhez folyamodtak, ezúttal már 15 százalékra emelték az elvonás mértékét. 2006. januárban 20 százalékra csökkentették le a normál kulcsot. Gyorsan kiderült, hogy az adócsökkentési igyekezet nem volt igazán eredményes, az áfa mérséklésének a fele jutott csak el a fogyasztóhoz.²⁴ Az élelmiszerek áfáját a választás után szeptembertől 15 százalékról 20 százalékra emelték. Ráadásul az országot ért spekulációs támadás után a deficit csökkentése végett 2009-ben mégis emelni kellett a fogyasztási adót, így 25 százalék lett újra a normál kulcs. Ekkor azt a csekélyke engedményt tették az élelmiszerek vonatkozásában, hogy 18 százalékra csökkent a kenyér, illetve a tej és a tejtermékek adókulcsa.

A '90-es években elvégzett elemzések szerint az élelmiszerek alacsonyabb áfakulcsa az alacsonyabb keresetű régek számára volt előnyös. A magyar áfaemelések miatt az élelmiszereknek a fogyasztói kosárbeli súlya továbbra is magas maradt. Ebben az árérzékeny közegben a multinacionális bevásárló központok vevőcsalogatónak használtak egyes élelmiszer-termékeket, gyakran importból hozva be azokat.²⁵ Az élelmiszeriparunkon emiatt (is) többször söpört végig felszámolási hullám (például 2004, majd 2009 táján).

Az áfabevételeket megcsapolta az evának az a hibája, hogy az evás cégek számláit be-

fogadó cég számára áfa igényelhető vissza ez után (előbb 20 százalék, majd 25 százalék nagyságban). 2007-ben például 140 milliárd forint volt az evából befolyó bruttó bevétel, azonban a valós effektív bevétel csak ennek a harmada volt.²⁶ A 2010 előtti kormányzat bevételi éhségét jelzi, hogy az EU-nak kellett kikényszerítenie vele szemben 2008-ban azt, hogy csak a már ténylegesen beérkezett bevételek után felszámolt áfát kelljen befizetnie a cégeknek.

A közelmúltbeli válság W alakjának az újabb visszaesési hulláma idején a kormányzat a normál kulcsot 27 százalékra emelte (így az élelmiszerek túlnyomó többsége esetében is ez érvényesült). A helyzetet súlyosbította, hogy a bankokkal való csatározásában a kormányzat tranzakciós adót vezetett be (2014), amelyet azok nagyjából áthárítottak az ügyfeleikre. Így ma ez is a forgalmat terheli adóval, ráadásul az évi 160 milliárd forintnyi értéke²⁷ körülbelül megegyezik 1,5–2 százaléknyi áfa hatásával.

A folyamat végeredménye, hogy

- egyrészt az áfa nálunk a legmagasabb a kontinensen (27 százalék).
- másrészt az áfa csaknem egykulcsosra sikeredett.²⁸

Mindez ad hoc pénzügyi döntések eredményeképp alakult ki- úgy, hogy elvekben vagy program jelleggel egyik politikai irányzat sem vallotta azt, hogy magas áfával kell terhelni az élelmiszerek eladását. Arról nem is beszélve, hogy az élelmiszerek esetében a magas elvonásnak az lett az eredménye, hogy 30 százalékot meghaladja a nem vallott forgalom aránya.²⁹

A kormányzat 2015-től szűk körben, egyes termékek, szolgáltatások esetében belekezdett az adókulcs mérséklésébe.³⁰ Az áfabevételeket jelentősen növelte (a Gazdasági Minisztérium szerint 2014-ben 150–200 milliárd forinttal³¹) a NAV-hoz bekötött online pénztárgépek bevezetése (ennek a szerepét hangsúlyozza a fehéredésben *Varga*³²), majd a fuvarozásban az EKR-rendszer alkalmazása.

Az áfa szerkezete a környező országokban

Egy kulcs kontra több kulcs

Az áfa bevezetése idején számos nyugati szakértő is megfordult a térségbeli országokban. Ami otthon süket fülekre talált, azokat itt mondták el. Például azt, hogy milyen szép is lenne, ha csak egy kulcsa lenne az áfának. Ennek a félrevezető propagandának egyszer később meg is lett a következménye: amikor Szlovákia meg akarta mutatni, hogy már nem Csehszlovákia része, akkor a figyelemfelhívás végett még az áfát is egykulcsúvá tették (2004).

Ha azt vizsgáljuk, hogy a térségben kinek előnyös az egykulcsú áfa, akkor az importőrök és a nagy áruházakat kell kiemelni. Ha az emberek spórolnak a drága élelmiszereken, akkor jobban rá lehet beszélni őket az elektronikai stb. gépek, gyengébb minőségű kínai ruházati, illetve háztartási cikkek megvásárlására.

Az EU előírja, hogy a normál áfakulcs legalább 15 százalék legyen és elvárása, hogy ne legyen nagyszámú adókulcs. A kedvezményes áfakulcsok bevezetését előzetesen egyeztetni kell az EU-val. Hosszas belső vajúdás után az EU új gyakorlatra kíván áttérni az export 0 százalékos kulcsát illetően. Az új rendszer lényege, hogy csak akkor lehet visszautalni a kivitel utáni áfát az adott cégnek, ha a külföldi vevő már kifizette a vételár áfatartalmát.

Az adózás hatékonyságának az egyik fokmérője, hogy mekkora a sűrű gazdagság aránya. Az áfa esetében az EU évente becslést ad arra, hogy mekkora a befizetetlen áfa nagysága és aránya. A 3. táblázat mutatja a be nem szedett áfa arányát a környező országokban.³³ Magyarország a középmezőnyben található, 2014-ben jelentős volt a javulás.³⁴ Magas a be nem szedett áfa hányada Romániában és Szlovákiában. A szlovák Pénzügyminisztérium egyik tanulmánya³⁵ pár éve úgy értékelte, hogy a be nem szedett áfát a felére le lehetne csökkenteni.

A BE NEM SZEDETT ÁFA ARÁNYA, SZÁZALÉKBAN

	2013	2014
Bulgária	16,23	19,83
Csehország	19,80	16,14
Horvátország		8,67
Lettország	25,69	23,42
Litvánia	38,61	36,84
Magyarország	22,24	17,95
Lengyelország	25,38	24,60
Románia	34,49	37,89
Szlovénia	6,57	8,30
Szlovákia	32,80	29,97

Forrás: Study (2016) 70. oldal

ni hatékonyabb adóbeszedéssel. Az elindított programunk nyomán elért többlet-áfabevétel a GDP-jük 1 százalékát éri el. Kiemelendő a nyugat-balkáni országok viszonylag hatékony áfabeszedési tevékenysége. Horvátországban a fő ágazatnak számító turizmus adóztatása végett Zágráb mindent bevet,³⁶ így kevés az eltitkolt áfa. Szlovénia mutatója is kiváló. Nem haladja meg a mutató a 10 százalékot Szerbia esetében sem. Bulgáriában pár évvel Magyarország előtt vezették be az on-line pénztárgépek rendszerét, ami valamelyest javított. Meglepő a lengyel mutató romlása.

A 4. táblázat mutatja 2014-ben az EU 27 áfarendszerének a belső szerkezetét. Az adókulcs eltérés (*rate gap*) azt mutatja meg, hogy hány százalékot képviselnek a teljes áfaalapból azon javak, amelyek a normál adókulcsnál alacsonyabb kulccsal adóznak. A mentességekbeli eltérés (*actionable exemption gap*) azt mutatja meg, hogy hány százalékot képviselnek a teljes áfaalapból azon javak, amelyek a feltétlenül szükséges mentességen kívül áfamentességet élveznek.

A normál adókulcsnál alacsonyabb adókulcsú javak súlya a régebbi kontinentális tagországokban 12 százalék, Franciaországban és Németországban ez 10 százalék, illetve 9 százalék volt. Gyakorlatilag egykulcsú a régebbi EU 15-ök közül csak Dánia, az újak közül pedig Észtország, Szlovákia (1,7 százalék) és Bulgária (2,8 százalék). Közel egykulcsúnak tekinthető Magyarország³⁷ (3,3 százalék) és Horvátország (4,1 százalék), de nem áll messze ettől Csehország (5,8 százalék) sem. Az élelmiszerekre egyáltalán nem alkalmaz kedvezményes áfakulcsot Dánia, Litvánia, Bulgária, Észtország, Szlovákia.

A táblázat második oszlopa mutatja, hogy az EU-szakértők szerint feltétlenül indokolt áfamentességeken³⁸ túl adott mentességek milyen körben érvényesültek. Ebben a tekintetben kisebbek az eltérések. A visegrádi országokban (a csehek kivéve) az átlagost kissé meghaladó az arányuk.

Említésre méltó, hogy az áfabevételeknek nálunk jelentős része (30 százalék) nem a fogyasztásból eredeztethető. Ezen belül nagyjá-

ÁFARÉSEK, 2014		
	Adókulcseltérés	Mentességekbeli eltérés
Bulgária	2,84	4,60
Csehország	5,82	5,03
Horvátország	4,09	7,82
Magyarország	3,34	11,25
Lengyelország	15,86	12,60
Románia	2,88	6,04
Szlovákia	1,65	10,47
Szlovénia	11,30	9,37
Németország	9,07	7,24
Franciaország	9,97	8,30
EU27	5,32	9,53

Forrás: Study (2016) 53. oldal

ból 60:40 az aránya az áfamentes tevékenységek beszerzéseit terhelő adóknak,³⁹ illetve az állami, lakossági stb. beruházások utáni áfának. Azaz a bevétel közel harmadát tartalmilag az állam ön maga adóztatásával teremti elő [ez viszonylag magas arány, oka az állami beruházások jelentős szintje, lásd Giday (2015)].⁴⁰ Ez Meg lehet jegyezni, hogy a lakossági fogyasztás után beszedett áfának az ötöde olyan áruk után jön be az államkaszába, amelyekre egyéb adókat is kivet a költségvetés (üzemanyagok, szeszes italok, dohánytermékek, csipszadóval terhelt javak stb.)⁴¹. További hetede pedig olyan javak után, ahol az árképzésre erős az állami befolyás (gyógyszer, energia-, vízszolgáltatás stb.)

Az áfaversengésnek kitett fogyasztás

Az 5. táblázat mutatja, hogy a külföldiek összesen 1600 milliárd forintos fogyasztásából 2015-ben mennyit tettek ki az élelmiszere, italra, illetve az egyéb árukra elköltött össze-

gek (utóbbiak közt nem szerepelnek az üzemanyagok). Az általuk megvett élelmiszerek 154 milliárd forintja a belföldi forgalom 4,2 százalékát adta, az egyéb áruk esetében pedig 13,4 százalék⁴² volt az ő 318 milliárd forintos pénzköltésüknek a súlya. Közülük a nem turisztikai célú, egynapos utazók ismerik a másik ország árviszonyait és az autóval való utazás miatt helyük is lehet arra, hogy jobban bevásároljanak. A fenti 4,2 százalékos, illetve 13,4 százalékos forgalmi aránynak a 2/5-ét ők adják, azaz 200 milliárd forint éves vásárlás közülük származik. Ha ehhez hozzáadjuk a kiutazó magyarok egynapos utazásainak a pénzköltését (lásd 6. táblázat), akkor évi 275 milliárd forintnyi összeg erejéig a bel és a külföldi áfa erősen verseng egymással. További körülbelül ugyanekkora forgalom esetében a vevők számára pedig az egyik szempont az, hogy nálunk vagy kint drágább-e az adott áru. Az áfa miatt ma a magyarországi pénzköltés hátrányban van, így az adó csökkentése emelné a forgalmat, ezzel az adót, a kereskedelmi árrést, az élelmiszer-termelést is.

5. táblázat

KÜLFÖLDIEK FOGYASZTÁSA MAGYARORSZÁGON, 2015

	Nem turisztikai célú			Turisztikai célú			Minden utazás
	Egynapos utazások	Többnapos utazások	Utazások összesen	Egynapos utazások	Többnapos utazások	Utazások összesen	
	Mrd Ft	Mrd Ft	Mrd Ft	Mrd Ft	Mrd Ft	Mrd Ft	
Élelmiszer, ital	69	8	77	13	64	78	154
Egyéb árucikk	127	13	140	18	160	178	318
Összes fogyasztás	295	78	373	91	1 145	1 235	1 608

Forrás: KSH

6. táblázat

KIUTAZÁS, 2015

	Egynapos utazások Mrd Ft	Többnapos utazások Mrd Ft	Együttesen Mrd Ft
Teljes kiadás	103	354	457
<i>ebből: élelmiszer, ital</i>	24	31	55
<i>egyéb áruk</i>	51	93	144

Forrás: saját szerkesztés

A mai magas áfa hátrányai:

- vonzza a nemzetközi adócsalás alvilágát,
- a határ menti forgalomban a szomszéd országban való vásárlásra ösztönöz,
- a magas élelmiszer-áfa az egyik oka az élelmiszeriparunk mélyrepülésének és a mezőgazdaság stagnálásának,⁴³
- a vállalatok likviditását megterheli, hogy fedezetet kell találniuk az épp visszaigénylés alatti áfára.

Remélhető, hogy a növekedés és a gazdaság kifehéredése révén adódó többletforrásokból az állam jelentős részt fog átirányítani az áfa csökkentésére is, mindenekelőtt az élelmiszerek esetében. Ez mellékesen azt is segítené, hogy a mai béremlési folyamat ne vezessen az inflációs ráta megugrásához. Amennyiben az alapvető élelmiszereknél 5 százalékosra lecsökkentenék az áfakulcsát, az 200 milliárd

forint bruttó bevételkieséssel járna, amelynek azonban a harmada megtérülne a visszaszoruló adócsalás miatt. Azaz nettó 130 milliárd forintba kerülne az intézkedés.⁴⁴

A helyzetet bonyolítja, hogy a 27 százalékos kulcs is kiugró, azt is csökkenteni kellene (nem is említve a tranzakciós adót). A visszaállítás a 25 százalékos értékre 110 milliárd forintból megoldható lenne. Minden egy százalékpontos áfa-csökkentés ugyanis csak 55 milliárd forint körüli állami bevétel-kiesést hoz a lakossági kiadások körében akkor, ha figyelmen kívül hagyjuk az említett alapvető élelmiszereket és feltételezzük, hogy az állam semlegesíti az áfacsökkentés hatását az egyéb adókkal (vagy támogatással) érintett termékeknél és az árszabályozás által érintett körben.⁴⁵

A nemzetközi adócsalás elleni küzdelem nehezkessé teszi az áfa-visszaigénylést. Az egyes

nemzeti adóhivataloknak egymás között egyeztetniük kell. Emiatt 75 napban szabja meg a NAV az áfa-visszaigénylési kérelem teljesítését. 2017-től a „pozitív adólistára” felkerült cégek-nél ez 45 napra csökkent.

VERSENYKÉPESSÉGI ÉRTÉKELÉS

Lentner Csaba arra hívja fel a figyelmet, hogy az adóztatás során fontos szempont, hogy ne idézzék elő a magas terhek a folytatott tevékenységek beszüntetését.⁴⁶ Az általam elemzett két adónemnek jelentős szerepe van abban, hogy összességében az adóterhelés miként alakul. A munkát terhelő adók azért is kiemelten figyelmet érdemelnek, mert itt konstrukcionálisan is lenne még feladat. Sok igazság van ugyanis *Árva* azon állításában, hogy elvileg nem megalapozott az egészségügy állami kiadásainak a bérek után beszedett adókból történő finanszírozása.⁴⁷

Magyarország (2010 után)

Az szjacsökkentés (2012) ugyan jelentősen enyhítette a munka terheit, de ezt más adónemek rovására tette (lásd áfaemelés). De még ez is eredmény volt azokban az években, mert a deficit csökkentése során a kormányzat nem nyúlt ahhoz a módszerhez, hogy a bérből élők számára emelje az adóztatás teljes súlyát. A foglalkoztatásra és a bértérhekre vonatkozó 2011–2012. évi intézkedések hatásáról *Baksay – Csomós* által készített mikroszimulációs modellezés szerint azok együttesen a 2 százalékkal bővítik a foglalkoztatottságot és 1,5 százalékkal emelik a GDP szintjét.⁴⁸ Bizonyára ezeknek is szerepe volt abban, hogy az elmúlt 4 évben növekedési pályára állt ismét a gazdaság.⁴⁹

A marginális adóék csökkentésének olyan át-
tétéles hatása is van, hogy ma a munkaadóknak kisebb terhet jelent a bérek jövőbeli emelkedése.

A 2018–2022-es időszakban az állam évi 2 százalékpontot át kíván vállalni az elvart évi 6 százalékos reálbér-emelkedés terhéből. Akkor, ha a jelen egykulcsos helyett 2008. évi lenne az szja szerkezete, akkor az évi 1,5 százalékponttal magasabb bérdinamikára lenne szükség ehhez, ceteris paribus. Ezek a többletek kumulálva már 750 milliárd forinttal magasabb bérköltséget jelentenének a vállalkozások egésze számára 2022-ben, amit csak akkor tudnának finanszírozni ha az adott időszakban rendre évi 1 százalékos ártöbbletet érnek el. Azaz becslésem szerint évi mintegy 1 százalékponttal a ma előre jelzett 3 százalék felett lenne az áremelkedés. Ez előbb-
utóbb a forint leértékelődését idézné elő.

Nagy László azt hangsúlyozza- hogy az adó-
versenyképességet segítik alacsony szinten tar-
tott marginális adókulcsok.⁵⁰ Érdemes lenne
megfontolni.

Az áfa elvileg közvetlenül nem befolyásolja
a versenyképességet, hiszen csak átmenő tétel
a vállalati gazdálkodás során. Ugyanakkor az
élelmiszerek áfájának a magas szintje által is
erősített szürkegazdaság az élelmiszergazda-
ságban versenyhátrányt jelent. A dolgozók
magyarországi foglalkoztatása esetén verseny-
hátrányt jelent a magas áfa, hiszen a vásárlás-
kor kiadott forintjaik nagy hányada a költ-
ségvetésbe vándorol és nem a megvett javak
előállítóit finanszírozza.

Az adószintek mellett külön értéket jelent,
ha stabil az adórendszer és így kiszámítható.
Ebben a tekintetben a térségben mindenképp
Csehország a minta.⁵¹

Magyar adózás: az elmúlt két évben

Magyarországon 2015-től az adók csökkenté-
sének forrása a GDP és a bérek emelése mellett
az adóbeszedés hatékonyságának a javulása. Az
szja 1 százalékponttal csökkent (2016), éven-
te sor kerül szűkebb körben egyes termékek

(szolgáltatások) áfakulcsának a csökkentésére. A szociális hozzájárulási adóban 2017-től úgy következett be 5 százalékpontos csökkentés, hogy ígéret van további érdemi mérséklésre, (a reálbérek emelkedése esetén).⁵² Így még talán nem túl későn elindult egy adócsökkentési folyamat a két másik elvonás (tb-elvonások, áfa) esetében. Remélhető, hogy ezeket az elvonásokat később már nem kell „csúcsra járatni”. Így talán itt elkerülhető a más adóknál tapasztalt erózió.⁵³ A szociális hozzájárulási adó esetében például a megcélzott 12–13 százalékra mérséklés megelőzheti ezt (ha sikerül emelni az elképzelték szerint 41 százalékkal a reálbéréket 6 év alatt). Az áfa esetében is jelentős csökkentésre lenne azonban szükség. Domoikos a fenntartható kifizetés elvét fogalmazza meg,⁵⁴ amely alatt azt érti, hogy a fehéredés révén elért adótöbbletet célszerű adómérséklés formájában visszaadni az adózók számára.

Térségbeli kitekintés

Az utóbbi 14–15 évben a környező országokban a következő főbb adózásbeli változások zajlottak el.

▶ 2004–2008-között volt egy erős egykulcsosodási hullám, elsősorban az szja-ban (Szlovákia, Románia, Csehország, Ukrajna, Szerbia, Bulgária). Nálunk az áfa 20 százalékra való levitele (2006) volt markáns változás.

▶ A deficitjavítás érdekében a válság első éveiben drasztikusan emelték az áfát Romániában, Horvátországban és hazánkban, a második időszakában pedig több országban kisebb mértékben kerítették erre sort (Szlovákia, Csehország, Lengyelország, Szlovénia). Az szja-ban két egykulcsú ország (Szlovákia, Csehország) bevezetett egy felső adókulcsot is.

▶ A válság után beindult növekedés talaján két ország lépett a jelentős adócsökkentés út-

jára. A legnagyobb változás Romániában volt, ott önmagában a 2016. évi adócsökkentések GDP-arányos értéke 2,3 százalék volt.⁵⁵ Ezen túl az szja-hoz kapcsolódik, hogy két lépésben a tb-kulcsokat csökkentették, együttesen 10 százalékponttal. A magyar változások a GDP 1,8 százalékát kitevő adócsökkentést hoztak (2016–2017-ben).

KÖVETKEZTETÉSEK

A túl magas kiadások a rendszerváltozás első két évtizedében kényszerhelyzetet hoztak a bevételi politika számára. Az éves költségvetések elkészítése során az adózás gyakorlata sokszor felülírta az ésszerű adózási elveket. Olyan adóteher-növelést hajtottak végre, amelyik torzította az adóztatást a vizsgált két adónemnél. Egyrészt magas szja-adósávba kerültek bele már az átlag körüli keresetűek is, másrészt kiugró áfával terhelték az élelmiszereket. Ez a környező országok zömétől eltérő szisztémát eredményezett – a magyarhoz hasonlóan magas adóék máshol nem volt, és az élelmiszereket csak két kisebb ország terheli a normál áfakulccsal (Szlovákia és a turizmusból élő Horvátország).

A folyamatra a politikai válasz az egykulcsosra való áttérés lett az szja-nál.

Az emiatt kieső bevétel pótlásához adópolitikai innovációkra kellett sort keríteni más elvonásnemeknél (lásd külön adók). Korrekció kezd beindulni a másik adónem (áfa) esetében. Következtetés a diagnózis oldaláról: a gazdaság kifehéredésének az időszakában inkább az szja legyen egykulcsos, mint az áfa.

Utóhang

Cikkem a diagnózis oldaláról közelített a két adónem szerkezetéhez. Ha valaki a terápiára kíváncsi, akkor jobb úgy feltenni a kérdést, hogy „Melyik adónk legyen többkulcsos?”. Mivel a

magyar szja (az adott bevételi nagyság mellett) ma egészségesebb, mint a környező országoké, ezért a gyógyítási energiáinkat most felesleges

további szja-kúrára fordítani. Fontosabb az egykulcsosságra „belebetegített” áfa gyógyítása, beleértve a többkulcsossá tételét.

MELLÉKLET

SZJA ÉS ÁFA A KÖRNYEZŐ ORSZÁGOKBAN

Lengyelország

2009-ben kétkulcsossá tették az szja-t, a felső kulcsot 32 százalékosra csökkentve. A más elvonásokat is kisebb mértékben érintő az intézkedéscsomag révén átlagosan 4–5 százalékponttal nőtt a jövedelem, a legfelső ötödnél azonban 9 százalékos volt ez az emelkedés.⁵⁶ Mindez korlátozta a válság átterjedését, a belső kereslet bővülése miatt náluk nem volt visszaesés.

A valóban befizetendő szja-t nem lehet megállapítani csupán az adótábla ismeretében. Ennek okai a tb-befizetések utáni bőkezű adókedvezmények.

A munkavállalói nyugdíjjárulékot le lehet vonni a keresetekből. Emiatt 100 egységnyi kereset esetében csak 87–88 egység lesz az adóalap. Ezt meg lehet ugyan szorozni az alsó adókulccsal (18 százalék), de az így adódó értéknek mégis csupán mintegy a felét kell befizetni. Azért, mert a munkavállalói tb-járulékok másik eleme (a kereset 7,8 százaléka) csaknem egészében levonható a szorozatból.

Az elvileg 18 százalékos adó valójában (a leírta miatt) csak 8 százalék körüli. A (havi) 510 ezer forint feletti jövedelmi hányad formailag 32 százalékos adókulcsa pedig valójában csak 20 százalékos. A szja felső kulcsa alá 2014-ben a keresők mintegy 7 százaléka tartozott.⁵⁷

Az áfa esetében 23 százalék a normál kulcs 2012-től, az élelmiszerek áfakulcsa alacsonyabb, 8 százalék, a gyógyszereké 5 százalék.

Szlovákia

A három adónem 19 százalékos adójáról (2004) nevezetessé vált országban a szja 2013-tól újra kétkulcsos lett. Magas jövedelemnél (havi 900 ezer forint felett) lép be a 25 százalékos felső adókulcs. Feltehetően csak a keresők 5–7 százalékát érinti ez az adósáv. A tb-elvonás viszonylag magas, bérarányosan 48 százalék

Az áfa egységes, az élelmiszerek után is a normál kulcsot kell megfizetni, ami jelenleg 20 százalék a 2012. évi megemlése után. Ugyanakkor tény, hogy 2005–2006-tól kezdve az áfabehajtás határfoka romlott. Gyanítható, hogy ebben szerepe volt annak is, hogy a nemzetközi maffia egyik célpontjává vált 2004-től a magas élelmiszerafa.

Csehország

Csehországban 2008-tól egykulcsú az szja, 2013-tól bevezettek egy felső adókulcsot, a 2015-ös kereseti adatok szerint a keresők körülbelül 2 százaléka tartozik ebbe a körbe. A tb-elvonás viszonylag magas, bérarányosan 45 százalék. Az áfa 21 százalékos, az élelmiszerek áfája 15 százalékos.

Románia

2005-től egykulcsos az szja, 16 százalékos a kulcsa, ami az adózók zöménél gyakorlatilag 18

százalék körüli elvonást jelent (az alkalmazotti kedvezmény visszavétele miatt). Havi 110 ezer forintig adómentesség van. Az áfa kulcsain sokat változtattak. 2010-ben a normál elvonást megemelték 19 százalék helyett 24 százalékra és még az élelmiszereket is átsorolták ide. 2016-tól 20 százalékra csökkentették a normál kulcsot, az alapvető élelmiszereknél pedig 9 százalékosra. 2017-től 19 százalék lett a normál kulcs. Az áfabeszedés határfoka alacsony.

2014 őszétől 5 százalékponttal csökkentették a munkaadók tb-járulékát. Forrást ehhez ekkor egy speciális elvonási formával teremtettek.⁵⁸ 2017 januárjától a tb-elvonások újabb 5 százalékponttal csökkentek, amelyek így most alacsonyak.

Horvátország

Az áfa kulcsát 4 éve emelték meg 22 százalékról 25 százalékra. Szűk a kedvezményes kulcs alá tartozó kör. (A kenyér és a tej áfakulcsa 5 százalék, a szálláshely-szolgáltatásé, az étolajé és az áramé 13 százalék). Az áfabeszedés hatékonysága kedvező.

Progresszív az szja. Az átlagkereset szintje ugyan már beleér a felső (32 százalékos) adósávba, de a mentességek (például havi 110 ezer forint adómentes rész), levonások miatt az átlagkeresetből 10 százalék csak a ténylegesen megfizetett szja.

Szlovénia

Az áfa kulcsa 21százalék, az élelmiszerekre 9,5 százalék. Az áfabeszedés hatékonysága kedvező. Progresszív az szja, sőt 50 százalék átmenetileg a legfelső kulcs. A másik oldalon ez elviselhető, mert relatíve magasak a keresetek (1600 euró/hó) és jelentősek az adóalapból, illetve az adóból a levonható tételek.

Ukrajna

2004-től egykulcsú szja-t vezettek be, 13 százalékos adókulccsal. Ez most 18 százalék. Az áfa elvileg egykulcsú, az adókulcs 16 százalék. Az adózásban gyakoriak a hektikus mozgások. Adót vetnek ki például a külföldi munkavállalással szerzett jövedelemre, hadiadót (4 százalék) is kell fizetni. 2016-tól a munkaadói tb-járulékot 22 százalékra csökkentették (38 százalékról).⁵⁹

Szerbia

2003-tól egykulcsú szja-t vezettek be (16 százalék), ez ma 10 százalékos. Az áfa normál kulcsa 20 százalék, az élelmiszereké pedig általában 9 százalék.

JEGYZETEK

¹ A 2017 májusi konvergenciaprogram előrejelzése szerint a 2017 évi 2,4 százalékos deficit 1,2 százalékra csökken 2021-re. Ez azt jelzi, hogy a GDP 1,2 százalékát kitevő, azaz éves szinten 500 milliárd forintos hatású adócsökkentésre is lehetőség nyílna (a szociális hozzájárulási adó tervezett csökkentésén túl).

² Egykulcsos adók Szlovákiában, illetve 2012-ben Magyarországon, 2014–2016-ban adócsökkentés Romániában.

³ Lásd a mezőgazdaság jelentősebb súlya miatt Románia és Bulgária

⁴ Akad szélsőséges példa is. Ukrajnában például a külföldön dolgozók kinti jövedelmére külön adót vetnek ki a „haza se gyere, ha ezt az adót nem fizetted be” jelszót követve.

⁵ Alig volt nyugati befektetés, a nyugati turisták száma csekélyke volt.

- ⁶ Árva, Giday, Mádi (2017). 2. oldal
- ⁷ Egy kivétel volt, a kissé távolabbi Izrael, ahol a makacs inflációjuk idején indexálták a bérek mellett az adókat is.
- ⁸ Kivétel a szlovén és a horvát szja, de ott két évtizede átlagosan legalább ezer eurót keresnek és sok a levonható tétel az szja-ból, így megfizethetők a progresszivitással járó terhek.
- ⁹ Ezt bonyolította, hogy míg az egyik oldalon alkalmazotti kedvezményt adtak, addig a másik oldalon a munkaadótól minden foglalkoztatott után egy fejadót (eho) szedtek be. Megidézve ezzel olyan korok adójának a szellemét, mint a török hódoltság születési vagy házassági adója vagy az ablakokat és ajtókat adóztató Bach-huszárok évtizede.
- ¹⁰ A visszavétel számukra szalonképesebbnek tűnt, mint a magasabb adókulcs nyílt bevallása. Igaz ugyan, hogy voltak jövedelmi tartományok, ahol 50 százalék körüli volt a tényleges elvonás, de aki ezt kritizálta volna, az előtt széttárhatták a karkukat, hogy a törvény csak 36 vagy 38 százalékos adókulcsot mond ki.
- ¹¹ Ami már súrolta akár személyiségi jogok megsértését is, mivel az új munkaadónak bejelentést engedett a korábban elért kereset szintjébe.
- ¹² A képet árnyalja, hogy az ezt bevezető politikusoknak ez 2002 előtt nem volt a deklarált céljuk. 2 évvel korábban ugyanis a minimálbér bruttó értékének a megemelését (23 ezerről 50 ezer forintra) kritizálták. Ezzel szemben 2003-tól olyan rendszert működtettek, amelyekben havi 40 ezer forint felett volt a minimálbérből a kézhez kapott összeg.
- ¹³ A magyar mellett egyedül a lengyel változtatás (2009) járt ilyen hatással, de kisebb mértékben.
- ¹⁴ A tehetősebb felső ötöd jövedelme emelkedett az átálláskor. Ez mintegy 350–400 milliárd forintot tett ki. A gyereket nevelők számára hozott még többletet az adó (akkor közel 200 milliárd forintot). A többiek számára az áttérés alapvetően semleges volt, mivel a röviddel később érvényesített úgynevezett elvart béremelés kompenzálta az adóterhek emelkedését.
- ¹⁵ Például csak jóval az átlagjövedelem felett lépteti csak be a felső adósávot, úgy hogy az ne eredményezzen mondjuk 52 százaléknál magasabb marginális adóéket és lehetőleg egy független intézmény (akár egy Adóügyi Felsőház) ellenőrzi, hogy évente kellően kiigazítják-e az adósávokat és azt, hogy adóhatóságnál ne éledjen fel a korábbi rövid távú (havi-negyedéves) bevételétség.
- ¹⁶ Ezen az sem változtatott lényegileg, hogy 4–5 éve visszatértek a 2 kulcsra, a felső adósáv ugyanis magas jövedelemnél lép be, kevés adózót érint.
- ¹⁷ Ezekben az összegeket kerekítettem, az országok nevét az autók országjelzése mutatja.
- ¹⁸ A valós eltérés nem 4 százalék, hanem csak 1,5 százaléknyi, mert a szlovák rendszerben a munkavállalói nyugdíjjárulék levonható az adóalapból.
- ¹⁹ A 15 százalékos adókulcsot az összes járulékkal növelt adóalapra kell nálunk vetíteni (a „szuperbruttó bérre”), ezért az valójában 20 százalék körüli elvonást jelent.
- ²⁰ Csak ezen szintek fölött haladná meg ugyanis a magyart meghaladó adókulccsal beszedett adó többlete az alul (100 ezer alatt) be nem szedett havi 15 ezer forint körüli összeget.
- ²¹ Ha sikerül a bérnövelés- járulékcsökkenés egyezésben körvonalazott 42 százalékos reálbér-emelkedést elérni 2023-ig.
- ²² Az USA csökönnyösen ragaszkodik a régi típusú forgalmi adózásához, mivel az 51 tagállamának ez az egyik utolsó finanszírozási mentsvára.

- ²³ Dánia eltérő modellt képvisel. Tb-járulékok nincsenek, a tb-kiadásokat adókból fedezik, ezért magas az áfa kulcsa és mindent a normál kulcsba sorolnak be.
- ²⁴ Gábrriel – Reiff (2006)
- ²⁵ Esetenként gyengébb minőségű termékeket adva el.
- ²⁶ Az evás számlák után visszaigényelt áfa ugyanis 94 milliárd forint volt, így az államháztartást végül is csak 47 milliárd forint gazdagította (47=140-94). Forrás: Kopint-Tárki (2007), 9. oldal
- ²⁷ A Kincstár nélküli forgalomból származó bevétel.
- ²⁸ 2014-ben a gyógyszerek 5 százalékos és a tej, kenyér 18 százalékos kulcsát kivéve.
- ²⁹ Ezermilliárdos áfacsalás 24.hu hírgyáros. 2016. január 29. <http://24.hu/fn/gazdasag/2016/01/29/ezermilliárdos-afacsalas-a-kormany-letiltotta-a-tanulmany/>
- ³⁰ Amennyiben a 2018-ra tervezett áfacskökkentéseket is figyelembe vesszük, akkor a kulcsmérséklések a GDP 0,5 százalékaival csökkentik a bevételeket.
- ³¹ Egy év alatt több mint négy százalékkal csökkent az adóelkerülés 2016. szeptember 11. <http://www.kormany.hu/hu/nemzetgazdasagi-miniszterium/parlamenti-allamtitkarsag/hirek/egy-ev-alatt-tobb-mint-negy-szazalekkal-csokkent-az-adoelkerules>
- ³² Varga (2017) 14. oldal
- ³³ Study and Reports on the VAT Gap in the EU–28 Member States: 2016 Final Report 19. oldal TAXUD/2015/CC/131 https://ec.europa.eu/taxation/sites/taxation/files/2016-09_vat-gap-report_final.pdf. Letöltés ideje: 2017-02-18
- ³⁴ Ugyanerre utal az ÁSZ is. Ők azt állapították meg, hogy az áfabevételei adatok emelkedése meghaladta 2012–2015-ben azt, amit a forgalom bővüléséből várni lehetett. Az eltérés náluk az éves GDP 0,95 százalékát teszi ki (azaz forintban akkor 290 milliárd forintot).
- ³⁵ The estimate of the VAT loss. (2012)
- ³⁶ Magas adókulcs, on-line pénztárgép, turisták figyelmének a felhívása az adózásra, ellenőrzések stb. Lásd: Adócsalókkal háborúznak: arcátlan forgalom az éttermekben MTI 2015.08.15., http://adozona.hu/altalanos/Adocsalokkal_haboruznak_arcatlan_forgalom_a_1RQ0IC
- ³⁷ Azóta a magyar helyzet kicsit javult, a 2016. évi és a 2017. évi áfacskökkentések nyomán.
- ³⁸ Ilyennek tekintették a állami szolgáltatásokat és a pénzügyi szolgáltatásokat, valamint az lakások után a GDP kiszámításakor elszámolt amortizációt (ez az úgynevezett. imputált amortizáció, nagysága a GDP-nek a része, annak körülbelül a 3–6 százalékát teszi ki az egyes országokban).
- ³⁹ Kórházak, bankok stb., ők ugyanis nem kérhetik vissza ezt az adót.
- ⁴⁰ Giday (2015), 182. oldal
- ⁴¹ Ez a hatás azért is erős, mert az áfa alapja a jövedéki adóval megnövelt érték, azaz az adó adóztatása is növeli a bevételeket.
- ⁴² Az arány számításakor az egyéb árucikk forgalomban nem vettem figyelembe azokat az árukat, amelynél nem jellemző a határ túloldalán való vásárlás (könyvek, bútorok, járművek és alkatrészeik, gyógyszerek, bútorok, építési anyagok, illetve a gépjárművek és alkatrészeik).
- ⁴³ 2012-ben úgy értékelték, hogy az élelmiszergazdaságban az áfaeltitkolás aránya 30–35 százalékos.
- ⁴⁴ Az AKI 2013-ben úgy becsülte AKI (2013) hogy ha az élelmiszerfogyasztás 53 százalékát, mint alap

vető termékeket átsorolnák a kedvezményes kulcsú termékek közé és 9 százalékra csökkentenék az adókulcsot, akkor kiesne ugyan 210 milliárd forint adó, viszont az áfacsalások negyedére való csökkenése miatt ebből 79 milliárd forint visszatérülhetett volna az állam számára (és így a bevétek nettó csökkenése 130 milliárd forint lehetett volna (lásd AKI 2012. 78–78 oldal). Azóta a fenti 210 milliárd forintnyi csökkentés mintegy ötödét az állam már megélépte.

⁴⁵ Az évi 3500 milliárd forintnyi áfából 1000 milliárd forintnyi olyan, hogy az áfa változtatása csak azt jelenti, hogy az állam az egyik zsebéből a másikba helyezi a pénzt (állami beruházások, kórházak nem bérjellegű kiadásai utáni áfa).

⁴⁶ Lentner (2013) 172. oldal

⁴⁷ Árva – Mádi (2016)

⁴⁸ Baksay – Csomós (2014)

⁴⁹ A munkahelyvédelmi akcióterv kedvezményei is segítették a foglalkoztatást. Lásd Giday (2012)

⁵⁰ Nagy L. (2017) 12. oldal

⁵¹ A felső adókulcs eltörlése, majd visszahozása ugyan cikk-cakkos mozgás volt a cseheknél (és a szlovák-

oknál), de a nagyságbeli hatása ennek mérsékeltebb volt.

⁵² Ezen túl a nyereség adója 9 százalékra csökkent.

⁵³ Adóelitkolás stb.

⁵⁴ Domokos (2016)

⁵⁵ Ettől a kormányuk a GDP 1,6 százalékos növekedését remélte, a 3,5 milliárd euró bevételkieséssel szemben 2 milliárd euró adóbevétel-emelkedést tervezett.

⁵⁶ Myck (2011)

⁵⁷ Saját becslés a lengyel statisztikai évkönyv 2014 kereseti adatai alapján.

⁵⁸ Bevezették a GDP arányosan mintegy 1 százalékot kitevő nagyságú úgynevezett oszlopadót (egyes ipari műtárgyak vezetékek, kémények stb. után). Ezt az adónemet 2–3 év múlva megszüntették. Áfa és adóváltozások 2016-tól Romániában <http://hirkozpont.eu/index.php/nagyvilag/1754-afa-es-adovaltozasok-2016-tol-romaniaban-penzuegyi-bombat-epit-a-roman-kormany>

⁵⁹ <http://5percado.hu/kozep-kelet-europai-adokalauz-2016-1-resz/>

IRODALOM

ÁRVA L. – GIDAY A. – MÁDI L. (2017): Az egészségügy fiskalizációja: kérdőjelek és válaszok. *Valóság*, várható megjelenés 2017-ben

BAKSAY G. – CSOMÓS B. (2014): Az adó- és transzferrendszer 2010 és 2014 közötti változásainak elemzése *KÖZ-GAZDASÁG* 2014/4 <http://www.lib.pte.hu/akk/tartalomjegyzek/aktualis/K%C3%B6z-gazdas%C3%A1g%202014-4%20KSZ.pdf>

BOKOR P. – LUCZ Z. NÉ – SÁGHY Z. (1998): Tíz-

éves az adóreform. *Magyarország politikai évkönyve 2. sz./1998. 231–263. oldal*

DOMOKOS L. (2016): Versenyképesség, állami szerep, állammenedzsment. <http://www.aszhirportal.hu/hu/hirek/domokos-laszlo-eloadasa-az-54-kozgazdasz-vandorgyulesen>

GÁBRIEL P. – REIFF Á. (2006): Az áfakulcsok változásának hatása a fogyasztóiár-indexre. 2006 MNB. <https://www.mnb.hu/letoltes/mnbsz-200612-gabriel-reiff.pdf>

- GIDAY A. (2012): Életciklus-szemlélet és a társadalombiztosítás bevételei. *Polgári Szemle*. 3–6. szám
- GIDAY A. (2015): Beruházási ráta a visegrádi térségben. *Pénzügyi Szemle*. 2015/2, 178–199. oldal
- GIDAY A. (2016): Eldölt: egykulcsos marad az adó. *Magyar Idők*
- GYÖRGY L. – VERESS J. (2016): 2010 utáni magyar gazdaságpolitikai modell. *Pénzügyi Szemle*
- LENTNER CS. (2013): Közpénzügyek és államháztartástan (*Nemzeti Közszolgálati Egyetem*)
- LENTNER CS. (2015): Az új magyar állampénzügyi rendszer – történeti, intézményi és tudományos összefüggésekben. *Pénzügyi Szemle*. 2015/4, 458–472. oldal
- MÁDI L. – ÁRVA L. (2016): A társadalombiztosítás finanszírozási reformja. *Pénzügyi Szemle*. 389–406. oldal
- MYCK, M. (2011): Incomes Of Polish Households In The Context of 2005–2011 Tax And Benefit Reforms. *FREE Policy Brief Series*
- NAGY L. (2017): Az adórendszer hatása a vállalati versenyképességre és a tőkebeáramlásra. *Pénzügyi Szemle*
- SVRAKA A. – SZABÓ I. – HUDECZ V. (2013): Foglalkoztatás-ösztönző adókedvezmények a magyar munkaerőpiacon. *Pénzügyi Szemle*, 401–417. oldal
- VARGA J. (2011): Az adóteher-csökkenés és a gazdaság kihéberítésének pályája Magyarországon 2010 után. *Pénzügyi Szemle*
- KOPINT-TÁRKI: Az adóbázis szélesítésének nemzetközi tapasztalatai munkaanyag 2007 október 60 oldal. http://www.adko.hu/01_files/adotanulmanyok/2007/Adobazis_szelesites.pdf
- Magyarország konvergencia programja 2017–2021., 2017 április. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-convergence-programme-hungary-hu_2.pdf. letöltés 2017–05–26
- OECD ADATOK http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/taxation/taxing-wages-2000_tax_wages-2000-en-fr#page65
- Study and Reports on the VAT Gap in the EU–28 Member States https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/2016-09_vat-gap-report_final.pdf
- The estimate of the value added tax revenue loss, Pozsony, 2012 https://www.finance.gov.sk/en/.../s_LoadDocument.aspx?...614...

ADÓTÁJÉKOZTATÓK

ACCACE 2017 Tax Guidelines

<https://accace.com/doing-business-in-central-and-eastern-europe/>

MAZARS Közép-kelet-Európai Adókalauz 2016

<https://www.mazars.com/Home/News/Latest-News/3/Central-Eastern-European-Tax-brochure-2014>

Trading economics

<http://hu.tradingeconomics.com/serbia/personal-income-tax-rate>

Adoztatás-a-kornyezo-orszagokban-is-lazitanak fn.h

<http://24.hu/fn/penzugy/2016/04/04/adoztatasa-kornyezo-orszagokban-is-lazitanak/>

CZECHINVEST

http://www.czechinvest.org/data/files/fs-13-taxation-77-en.pdf?lien_externe_oui=Continue